

„BISER" izlazi dva puta
mjesečno.

Pretplata na „Biser"
iznosi za društva K 10-;
za učenike i muallime
K 4-; a za ostale K 8-
na godinu.

BISER

LIST ZA ŠIRENJE ISLAMSKE PROSVJETE.

Za oglase plaća se prvi
put za cijelu stranu 20, za
pola 10. za osminu 3, a za
šesnaestinu 1 50 kruna. Sli-
jedeća uvrštenja uz popust.
Za prijevode oglasa iz jed-
noga jezika u drugi računa
se 8 kruna po stranici

Innemel-muminune ichvetun!

El-I slamu jalu ve la jula a1ejhi!

Pojedini brojevi 30 helera- Rukopisi se ne vraćaju.
: Neplaćena se pisma ne primaju, -

Sve što se tiče administracije i uredništva lista
treba slati na adresu: „BISER", Mostar (Hercegovina)
Mostaru.

15. Zil-hidže 1331.

M O S T A R

15. novembra 1913.

Vjeroljub:

KURBAN BAJRAM

Liepo Jutro prhnu sa Zorina njedra
Noseći pod krilom tielo mrtvog mraka;
U oku mu mladost odsijeva vedra,
A na čelu snaga ko sunčana traka...
Kao smiešak ljeta bogata i štedra
Liepo Jutro prhnu sa Zorina njedra.

O kuda će sada i šta li mu zbore
One dobre usne, što su živi psalam?
Gle munari leti, gdje kandilji gore,
Mujezinu starom nazivljući salam —
I „Allahu Ekber" svud se glasi ore:
Mujezin i Jutro u glas jedan zbore:

O muslimi, dogj'te u džamiju sada,
Da molitvom duše okriepite mrtve,
Jerbo rahmet Božji na zemljicu pada,
Da bajramske vaše blagoslovi žrtve. ..
Nek islamska vjera srcima vam vlada,
O muslimi, dogj'te u džamiju sada! —

I gle, muslimani bude se iz sanku,
Uzimaju abdest i oblače nova
Svečana odiela za bajramskog danka,
Pa džamiji igju, gdje se Bogu dova
Kao tamjan diže. I munara tanka
Svojim molitvama sve budi iz sanku.

Svud „Allahu Ekber" ko glas Božji ori
I na sedždu vjerni svi padaju ljudi;
U srcu im plamen pobožnosti gori,
I ušitom vjerskim talasaju grudi,
Dok s menbere hatib svetu hutbu zbori
I glas topa dok se sa tabije ori.

I molitva minu, a muslima hrle
Domovima svojim da kolju kurbane,
Sirotinju svojom milošću da grle,
Da kurbanskim mesom viđaju joj rane.
I njihove duše kreposne i vrle
U tom času raj u krilima hrle.

O muslimi, braćo, dan uzvišen to je,
Kad „Allahu Ekber" naša srca spaja
I u Meki kada hiljade nas stoje
Na sedždi; a Islam srca nam osvaja...
Snažimo Islamom danas srce svoje —
Jerbo kurban-bajram, dan nam sveti to je!

Hafiz Muhamed Spuziĉ:

Presvijetlom gosp. Hadži Džemaluddin ef. Ćauševiću

reisul-ulemi

u Sarajevu.

Sred tavné noći i tjeskobné magle
Svijetlosti nigdje ne bijaše van:
Od zore rujne ne bijaše znaka,
Kamo li bieli da se javi dan.

Oblaci gusti zastrli su nebo,
Ne bješe vigjet niti nade trak —
Mjesec pomr'ĉo, crnina pokrila
Gustijem velom i zadnji mu zrak.

Narod bijaše izgubio nadu.
A kako ne bi, kad ga tjera kob —
Stariji naši — tomu je već davno -
Nehaju crnom postali su rob.

Mlagji šta rade? zbog nehaja prvih
Iz jata svog se spremaju na biegi;
Jer nema vogje da im put pokaže
I da ih sebi okupi pod stieg.

Trutova dosta, al matice nema —
Trutovi znadu samo jesti med;
A narod davno ĉeka vogju svoga,
Da stogodišnji jednom skrši led.

Bilo je vogja; zvali su ih tako —
Ali boš posla, sve sam goli trut;
Mnogo se narod prevario puta,
Al' fala Bogu nije ovaj put.

Prirodno tako moralo je biti.
Nesloge klete tjerala nas kob,
Pa koje ĉudo, što je narod bio
Nemile sudbe pastorĉe i rob.

I sad je udes pošo da nas goni,
Ali se razbi o sloge nam hrid —
I za tu slogu Bog nam skupo plati:
„Id uzre bize šimdi oldi Id!“

Mujeser nama Allah učini Te,
Da našoj noći jednom bude kraj,
S imenom Tvojim diĉio se dugo
Narod naš cieli i naš zaviĉaj!

Premilostivo Car Vas imenova
Reisom našim, za nas to je raj —
Narod ĉe cieli uzviknuti gromko
Ko i ja sada: Živio naš Kralj!

Narodu evo ja ĉestitam sada,
Vas za Reisa kad mu dade Bog;
Ja sebi sada ništa si ne želim —
Reisom vidjeh ideala svog

Kad sam Vas vigjo prvi puta, rekoh:
Ovaj bi Alim znao biti Šah;
Al' mislio sam da ĉe želja moja
Uzalud otić u pepo i prah.

Zvanje je Vaše prepuno dužnosti:
Stazom je korov proniko i trn
Gjehalet kleti ukopo se svuda:
Islamu li epom neprijatelj crn.

Rukama golim to ĉistiti valja,
Pa korov bode, a trn gore još —
Pregnuti valja pa nek boli, peĉe
Jer drug'ĉe poso bio bi nam boš.

Pa bi nam rekli protivnici naši: —
„Ta mi smo znali da ĉe tako bit“;
Pa bi se i ja od srama i stida
U crnu zemlju tad morao krit.

Inšalah velim: kajanja bit ne ĉe
Vi ne možete haša biti trut.
Vi ĉete znati pokazati ĉinom,
Kud treba stupat i gje pravi put.

Vi ste sred tmine naša zvijezda sjajna,
Zore nam sjajne svijetli ste zrak,
S istoka što se pokazuje svijetu,
Sehar vaktunde kad razgoni mrak.

Allah Vas dugo poživio ljeta
Islamskom rodu na diku i ĉast,
I sve Vam želje ispunio Vaše
Da plemeniti ispuni Te kast!...

X

Panislamizam i Panturcizam

S francuskog prevodi: Salih Bakamović.

(Nastavak.)

Oni većinom sakupljaju historičke fragmente, koje su pronašli i protumačili evropski učenjaci, kao Kahun, Barthold, Radloff, Thomsen, Von Lecoq, Vamberv i dr. i preko njih se upoznaju sa svojom prošlošću. Istina kada je Akčura Oglu držao jedno predavanje o Džengiz-Hanu, koje je kašnje objelodanio u svojoj reviji, nabrojio je i neka stara istočna djela kojima se je služio, a među njima i čuvenu povijest Mongola „D ž a m i-u t-Tevar i h" ili „Tari hi R a š i d e d d i n", koju je napisao Rašideddin, ministar Ghazan-Hana

Megjutim, proizišlo je iz ovih ideja nekoliko važnijih djela i znanstvenih udruženja, kao znanstveno i literarno društvo „Turk Derneji" i društvo otomanske historije „E n g j u m e n i T a r i h i O s m a n i".

Znanstveno društvo „Turk Derneji", osnovano je od nekolicine turskih učenjaka, među kojima se nalaze Negjib Asim Bey i Ahmed Hikmet Bey, koji je fungirao kao zvanični turski delegat na zadnjem orientalističkom kongresu u Ateni; oni su objelodanili mnogo studija o povješt i književnosti turske rase.

Kao što smo malo prije rekli najzagrijaniji i najuvjereniji panturcista jest Jusuf Bey Akčura Oglu. On je objasnio svoju doktrinu u dva predavanja, koja je kašnje objelodanio u svojoj reviji. Prvo je predavanje o povijesti Džengiz Hana (Timo-Čina), a drugo o Timur-Lenku. Ova su predavanja držana na jednom meetingu kojeg su panturcisti održavali protiv novine „Tasviri Efkjara", koja je u jednom članku donijela jednu frazu protiv Tatara. U ovim predavanjima on se tuži na proklinjanja, kojima sami Turci obasiplju Džengiza i Timura i pripisuje nepravdu i pristranost historičarima naroda, koje su ovi slavni osvojitelji pobijedili. On žali da je muslimanska religija postala sredstvo za napadaje na Džengiza, te da je Islamizam od lukavih Perzijanaca iz-

rabljivan u korist njihove nezavisnosti, a protiv njihovih neprijatelja Mongola i da su isti Perzijanci naveli Turke, sljedbenike Islama iz Tatarsko-Mongolske rase da proklinju ove potonje, dajući im prihvatiti jednu historiju, koja je jedino napisana da brani Irance i njihovo pravo.

Nakon što je po redu odgovorio na sve pritužbe, Jusuf Bey Akčura u veliko hvali zasluge Džengiz-Hana i njegovo nastojanje da ujedini sve Irance od Istoka do Zapada te da ih očisti od stranih pokvarenih elemenata, kako bi Mongoli sa svim, pa i iraniziranim Turcima sačinili jedan najmoćniji narod na Istoku.

Nekoliko panturcista idu još dalje i tvrde da je tursko-turanska rasa dala Istoku, pa možda i cijelom ljudstvu izvor njegove snage. Oni takogjer tvrde da božija providnost tako hoće da svaki zastarjeli, iznemogli i na pola izgubljeni narod može postići svoju staru moć i veličinu, ako mu se dodadne elemenat preporogjenja koji je turska krv. Oni opet dokazuju da su svi vladari Istoka, kako Kine tako Egipta i Indije iz turske rase, isto kao što su vladari Zapada, najvećim dijelom bivali iz germanske rase.

Jedna od historičkih teorija ove grupe sastoji se u razdiobi historičke evolucije Islama na tri periode: arabsku, perzijsku i tursku; iz čega oni hoće da ustanove, da je vrijeme dvaju prvih već prošlo i da je danas red na Turcima da upravljaju Islamom, da šire njegov nauk i da nose njegovu zastavu; dakle turska rasa je jedina koja danas ima pravo da ravna islamskim i istočnim svijetom,

U razdiobi evolucije Islama na tri periode ima donekle istine, ali ako potanje ispitamo ovo pitanje doći ćemo do zaključka koji nije baš povoljan za Turke. Pristaše ovog sistema dodaju, da je turska rasa mnogo doprinijela razvoju civilizacije, a za dokaz tomu, oni citiraju otkrića M. Von Lecoq-a u Turfanu te ujgurske tekstove i stare natpise u Orkundu.

Oni nastoje da dokažu da je najveći dio znamenitih učenjaka u Islamu bio iz turanskog ili turskog plemena i da jedini uzrok da su ovi turski učenjaci svoja djela pisali najprije u arabskom, a kašnje u perzijskom jeziku, manjkavost turskog pisma u onom vremenu. U ovo

stvari oni imaju donekle pravo, takav je slučaj za Al-Farabiji i Dževheriju koji su bili turske narodnosti, ali oni idu predaleko i označuju Turcima sve stanovnike Transoxiane i Horesana kao što su perzijski filozof Ibni Sina (Avicena) i mistični pjesnik Mevlana Dželaleddin Rumi i dr.* Dakle ovdje nacionalizam prevladava znanstvo i ne oslanja se na drugo nego na same hipoteze. Da pokažemo koliko panturcisti hvale turansku rasu, dosta je da napomenemo kako su prilikom balkanskog rata Grke i Srbe prezirali a Bugare, možda svoje više neprijatelje od gornjih, u veliko hvalili radi njihove hrabrosti, ali jedino za to što ovi potonji pripadaju turskoj rasi i što su slavizirani Turanci, koji potječu od jednog te istog starog naroda kao i Turci, koji je negda živio s onu stranu rijeke Idila (Volge).

Mijenjajući sve mane Turaka u sposobnosti, panturcisti vide u njihovoj sporosti razuma iskrenost; u njihovom strogom konzervatizmu stalnost; u manjkanju njihove sposobnosti za radom pravičnost; jerbo kako oni govore, trgovina dovodi do demoralizacije, nesloge i laži.

Ideja Panturcizma svakim se danom sve to većina širi među mladeži, koja je strastveno zaljubljena u francusku literaturu, a osobito među onom koja se interesira za filozofske i socialne ideje, za doktrinu evolucije naroda i za Darwinizam.

Ruska revolucija od 1904 takogjer je utjecala na bugjenje nacionalnih osjećaja raznih naroda u Rusiji. Sveučilišta, osobito pak ono u Kazanu, jako su utjecala na mlade tatarske studente. S druge strane rastuće pohagjanje visokih škola u Carigradu od muslimana iz Krima, Kazana, Orenburga i sa obala rijeke Volge, te djelatnost Mlado-Turaka da prošire ideju bratstva njihove rase, na njih je takogjer dosta utjecalo. Šta više moglo bi se reći da se evropske ideje i metode više i laglje šire u Tatarskoj nego li u Turskoj. U istinu pokret za bugjenjem mnogo se više osjeća u Tatarskoj nego li u Carigradu, jerbo je tamo jednoj cijeloj grupi književnika i rodoljubivih teologa izišlo za rukom da stvore jednu novu narodnu

literaturu pod Imenom Idil (Volga). Najprvi je čuveni alim Šehabuddin El-Mergjani prouzrokovao bugjenje nacionalnih osjećaja i napredak tatarske književnosti. Poslije dolaze Abdul-Kajjim El-Ensari u Kazanu i Ismail Bey Gasprinsky sa svojom gospogjom Zehra Hanumom, sestrom Jusuf Beya Akčura Oglu, direktora revije „Turk Jurdi“

Nova idilska literatura počimlje od godine 1905.; otada se je dosta pomnožio broj prozaičara i pjesnika koji su napisali mnoštvo djela, Najpoznatiji među njima jesu Kadi Rizaeddin ibni Fahreddin, Fatih Kerimi, Ali Asgar Kemal, Fatih Emir Han, Jarallah El-Veli, Ishak Ajazi među prozaičarima, te Abdullah Toghayeff, Said Ramyeff prozvani „Derdmand“, Abdul-Megjid Ghafuri, Negjib Dumavi, Oghmasi, Beširi među pjesnicima. Najbolji je prozaičar Ishak Ijazi, a najbolji je pjesnik Abdulah Togajeff.

Ovi su pisci osnovali novu narodnu književnost i učinili prvi korak nacionalnoj politici i Panturcizmu ili bolje rekuć Panturanizmu, kojemu je većina od ovih književnika zagrijani Pristaša.

Ova je literatura porodila jednu političku grupu, koje su reprezentanti Zijaeddin Kemali iz Ufe, Halimgjan Uridoff, Kadi Iši, Musa Beikoff, Ajneddin Ahmerof, Akif Hasan Sabri Ajvazoff, Hasan Ata Hadi Mahmudoff, Ahmed Ormanemiyoff. Šakir i Zakir Ramiyoff, te najzad Jusuf Bey Akčura Oglu i dr. Dnevni list „Jildiz“ (Zvijezda) koji izlazi u Kazanu, donosi mnogo članaka iz carigradskog „Tanina“ (Glas), organa Mlado-Turaka panturcista.

U Kavkazu su se onamošnji panturcisti podali direktnoj i jakoj propagandi i uspjeli su daleko bolje nego su očekivali. Oni su osobito suzbijali Ši-itizam i perzijsku civilizaciju, te koristeći se ruskom revolucijom i političkom slabošću Perzije, donekle su i uspjeli. Među Kavkažanima, koji su najviše doprinijeli za ovu stvar, treba citirati Ali Husein Zade-a iz Salijan-a i Ahmed Bey-a Agayeffa iz Karabag-a. Agayeff je u 1905. god. izdavao list „Haj a t“ (Život) u Baku.

Pogrešno je mišljenje piščevo o narodnosti Rumijinoj jer utvrđeno je znanstveno, da je on Turčin a ne Perzijanac.

Šemsudin Sarajlić:

Čobanče.

(Nastavak.)

Ovce su se megjutim počele vraćati od vode. On ih je zaokupio i izašao za njima klecavo iz kotline.

»Ko je ona?« pitao se i obazirao prema vodi, odmičući polako za stadom preko brda.

A Kada je još uvijek stajala za kruškom kano da je sabirala misli i utišavala srce, koje je još silovito kucalo. Pričinilo joj se, da nikad u životu nije vidjela ljepšeg i zdravijeg momčeta. Pa tek kako zanosi ona njegova stidljivost i svježina lica! Oh, osjećala se, da se dala na veliku vratolomiju, što je u taj mah sišla na vodu, jer ćutijaše, da ju je on jednim pogledom više prisvojio, nego svi drugi svom svojom rječitošću. Možda bi bilo bolje da je ostala kod kuće i da je prikriveno slušala frulicu. Tada je ne bi gonilo srce na rijeku, mogla bi se savladati. A ovako, ko zna hoće li moći odoljeti, da se ne iskrade do vode, kad god mogne.

Njega vidjeti!... i Kada ga je kradomice pogledala od kruške, kako odmiče preko brda, a pri srcu joj bilo, kao da gleda iz tame na mlad mjesec.

Po običaju stado je sutra dan došlo na rijeku, da se napoji. Salko je s jakim udaranjem srca silazio u kotlinu i gledao, ima li koga na rijeci? Ali, njegove vile, o kojoj od jučer sve budan sanjaše, na vodi nije bilo.

Prišao je k vodi i napio se, pa onda dugo čuvstveno gledao prijeko na obalu, gdje jučer stajala lijepa neznanica. A u srcu je jako želio, da je i sada tudi vidi. Gledao je i gledao, pa sažeo ramenima i htio da se vrati. A u taj mah se iza krušaka pojavila ista jučerašnja djevojka sa sudima za vodu u ruci. I makar da je usporila koračaj, kad ga je ugledala, ipak je jakom voljom prišla do rijeke, da natoči vode.

Opet je žarko pogledala Salku i rajno mu se namiješila. Pa će mu reći s plamenovima u licu:

— Čije su ovce?

— Moje, odgovori Salko, gledajući u stranu.

— A kako je tebi ime?

— Čobanče.

Ona se podsmjehnu, pa će mu opet reći:

— Moreš li čuvati?

— Ko me pita? usmjeli se Salko, dok je nemirno kršio prut u rukama.

— Zar ne znaš?

— Ne znam?

Mala stanka. Ona se smjehulji, zaklanjajući se, kao da bi mu krivo ime kazala, a on je milo gleda, kao da je moli neka ga ne muči. Kao da ga je razumjela, pribrala se malo Kada i rekla mu, ali drhtavim glasom, da je ona Kada Džaferagića.

— Kada?!?, kliknuo je Salko i gledao je presećeno.

Ali Kada nije više zborila. Okrenula se i on je dobro vidio, kako se njezine ruke tresu, kako bošća drhturi.

Zaludu je čekao nekoliko časova, ona se ne okrenu. Da je. zovne... nije imao snage, stidio se.

I otišao je i iz brda, zamičući, vidio je, kako Kada sveudilj nepomično stoji kraj vode. Gleda li za njim, to više nije vidio.

»Kada... Kada je to,« šumilo našem čobančetu kroz glavu, dok je duboko udisao šumski zrak u uzavrele grudi, zrak sladak, da ga u svemu tijelu kao mehlem ćuti. Zašto silazi vodi? Zašto ga više ništa ne upita, niti šta više progovori? — A bi li on njoj mogao šta više reći? Kako bi? Pa kad ga i ne bi glas izdao, — šta bi?... Ono, on bi njoj rado što rekao, kad bi bili davnašnji poznanici, pa da bi smio. Ali onako?...

I Salko osjetio, da ga je Kadina ljepota na rijeci sapela, srce mu čvrsto zgrabila i rasijala misli daleko, dalje nego li i pogledi dopiru. A grudi mu se jako šire na uzdah ili da duboko srknu *zraka*, u se. Čini mu se, gledajući s brda na daljnje ravnice i brdeljke, da bi to još sve maleno i tijesno bilo, da se on odatlen s brda prostre svojim širokim prsima na njih. Čini mu se, da sva ta ubava širina nije toliko čarovita, koliko Kadina pojava, niti u dani, kad je sunce zlati, niti u noći, kad je mjesec rosi srebrenim valom.

Čini mu se, da vidi, kako je Kadino selo pitomije, kroza nj i do njeg putevi širi i ljepši, oko njive i voćari rodniji, Džaferagića sljeme nadvisilo sve druge kuće i stotine drugih ugodnosti u cvatu i mirisu sa mlade Kade.

— »Odsela, samo što bliže tome selu!« govorio mu neki unutarnji glas. Ta i onako su gorski potoci utanjili mora silaziti svaki dan na rijeku sa stadom. Ali šta, ako i Kada uzsilazi?! Hoće li i može li svaki dan? — Ili je ta dva dana slučajno sišla kad i on? lecnuo se Salko.

S toga je s nestrpljenjem čekao da i sutra dan sigje na rijeku sa stadom. Jer ako i opet dogje...

Ali Kade više nije bilo ni jednoga dana. Salkina previše stidljivost i nju smela, da se nije usudila silaziti na rijeku, kad on dolazi. A možda se bojala i svijeta, da ko ne opazi, šta je vodi vuče, s čega bi ona, čini joj se, kad bi se doznalo, u zemlju propala od stida.

Salko je na to, kad više Kade nije nalazio na rijeci, rekao sebi: »Ono je bilo slučajno«. I radovao se, ne će li se tako slučajno makar kad bilo opet susresti i vidjeti.

Jedan put je opazio, kad se vraćao sa stadom od rijeke preko, brda, kako ga iz voćara od sela dugo gleda jedno žensko čeljade, na to se okrenulo i ne gledalo ga više. A nije otišlo.

Jest, Kada je! — kaže mu srce. To potvrđuje i njezino okretanje od njega.

Drugi put čuo je od sela djevojačko pjevanje. Pjevale su skupa dvije djevojke tanko glasovito. Jedan je glas Kadin! uvjeralo Salku nešto iz dna srca. — I on stao pa se zagledao u selo, ne će li je gdje opaziti. A pjesma se na to prekinula i nastupila tjeskobna tišina u vrućem ljetnom danu, kad sa žege zrak treperi, s previše svijetla oči bliješte i samo se čuje zujanje mušica.

Ovo nije smetalo Salku, da i dalje misli o Kadi s najvećom nježnošću i milinom. Tek, stuživalo ga je beznagje, da nema nikakove koristi od mišljenja o Kadi, jer vidi, da ona nije njemu ono, što bi on njoj mogao biti; nije, niti hoće da bude. Ova tuga miješala mu se po nekad s bolima u srcu, pa bi zašutio i u sred planine, da dugo vremena ne dadne glasa od sebe. I što više misli o Kadi i toga se spominje, sve mu viša sjeta sjeda na dušu i srce u tugu zamotava.

Radi tih tugaljivih osjećaja — gdje u beznagju zamilova Kadu — počese zamirati na njegovoj fruli glasovi veselog otkucaja mladenačkog srca, a javljati se neki novi žaloviti, puni bolne čežnje, koji su i njemu čudnovato zvučali, a svijetu, koji ih je iz daljine slušao, bili zagonetkom ili prijelazom iz napona na procvjetanje, iz prošlosti u budućnost. Niko nije znao, kako je ta promjena nastupila, niti šta znači. Niko više pravo ne razabirao, čuje li sa frule što još nikad nije čuo, a i onako, makar tužno, može da se svira i duboko da se kosne srca, dublje, nego prijašnji veseli glasi, jer nagovješta nešto, što svakoga čeka, nagoviješta prolaznost, pad.

»Oh, čobanče moje, čobanče, — kako me ne razumiješ?!« uzdisala Kada, koja je sve te glase čula i najbolje razumila. I mislila je, kako da se s njim sastane i nagovijesti mu štogod...

(Nastavitće se.)

J. Tanović:

Vjetar.

Duše silan vjetar ko jeka vjekova,
I priječi oranje ogromnih rasada
I poljane hara prokljalih snova,
Povaljuje tršće isklasalih nada.

Otimlje se orač, na volove viče:
— „Hajde, hrano moja, pjevala ti sreća!“
Vjetar ne da dalje, plug se ne pomiče
— Hajde, hrano moja, pjevala ti sreća!...

Čeka orač dalje, a volovi gmižu,
Pucaju i škripe jarmovi i oja,
Plug i orač miču i vjetrinu strižu...

— „Po čelu mi graške popadale znoja;
Na obadva dlana pocrnjeli žulji;
Oranje je proha i pogača moja!“

Ahmed Naim:

Temelji islamskog morala.

S turskog prevodi: **Musa Ćazim Ćatić.**

(Nastavak.)

5. U ovom se ajetu najdublja misao krije u tom što u njemu nije rečeno „U Božijem običaju nema promjene ni odstupanja“, nego „U Božijem običaju ne ćeš naći promjene ni odstupanja“, a i to se odnosi na pozitivni stepen, koji ovisi o empiričkim znanostima.

Poznato je, da uvjerenje u premise prirodnih nauka kod pravih učenjaka nema vrijednosti ni snage matematičkog dokaza. Neki dogagjaji, za koje mi istraživanjem držimo, da su uzroci, nijesu pravi bitni uzroci, a nema znanstvenog puta, koji bi mogao dokazati nužnost i onih dogagjaja, koji su u istinu uzroci.

Priznavajući nepromjenljivost prirodnih zakona, ipak to uvjerenje (princip) nema one snage, koju imaju pozitivne istine, koje su nužno poznate.

S toga koliko god znanosti uznapredovale, ipak će uvijek opstojati mogućnost, da zamišljamo još jedan uzrok, osim onih poznatih. uzroka, koji proizvajaju dogagjaje, Jer da dobijemo 100/100 matematički utvrđenog pozitivnog znanja, to bi zavisilo o najširem i najpotpunijem istraživanju i skupno cijelog svemira i pojedinačno sviju dogagjaja, koji se od iskona do u vječnost zbivaju; da je pak to nemoguće, jasno je kao bijeli dan!

S toga, da se dobije uvjerenje, koje nas može zadovoljiti, dovoljno je, ako se ne pojavi kakav slijedeći dogagjaj, koji bi oborio uzročnost prethodnog dogagjaja, što su ga empiričke znanosti uzrokom priznale. S toga istog razloga vjernici, koji vjeruju sveta pisma (objavljene vjere) ne nalaze u empiričkim znanostima nikakova principa ni remise, koja bi uzdrimala njihovo vjerovanje u objavu i apostolska nadnaravna čudesa.

Po ovoj pretpostavci mi bi mogli iz navedenog ajeta ovaj smisao izvaditi:

— „Vi Božiji običaj onoliko poznajete, koliko ste ga mogli proučiti. U tom vašem poznavanju ne ćete naći promjene. Ne će te vidjeti ni da se ono mijenja ni da opada. Nu uz to ipak nijesu važna vanjska očitovanja toga običaja, što ste ga otkrili. Djela Stvoritelja svijeta sastoje se iz njegovih slobodnih čina, a nije moguće, da se ta djela u suštini promijene“.

Jednom riječi: Prava vjera i znanost vazda su u skladu, jer su obje istine, a megju dvije istine ne može nikad biti opreke i protivštine. Nama naša vjera pokazuje put i način, kako da vjerujemo u nadnaravna čuda (mudžizu) i objavu, bez da se ogriješimo o logiku i njene principe; naša vjera u sklad dovodi sa našim vjerovanjem sve znanstvene sisteme, koji su prošli fazu hipoteze; a isto tako vrlo lijepo izmiruju vjerovanje u sudbinu sa odgovornošću i radom ljudskim.

Istina, izgleda kao da Evropejci imaju pravo, što o nama hrgjavo mišljenje imaju zbog naše dekadence i pri-

došle nam slabosti u životnoj utakmici sa njima. I mi im ne možemo ništa prigovoriti, ma koliko nas oni korili za to, što smo svoju prvašnju slavu i kulturni sjaj napustili. Ovi njihovi prigovori i ukori, moguće nas mogu potaknuti, da se povratimo svojoj svijetloj prošlosti i da obnovimo svoju staru civilizaciju.

Nu ako ovu našu dekadencu i propadanje oni smatraju kao bitni rezultat islamskih vjerskih načela, mi se dužnim osjećamo opomenuti ih, da se u tom preveć varaju. Jer dok se je množio broj pravih muslimana, koji su se strogo držali islamske vjere, dotle su musl. narodi i napredovali, a čim su je muslimani počeli zanemarivati, počeli su i nazadovati, dok napokon nijesu spali u ovaj bijedni položaj, u kojem se nalaze.

Ako su muslimani napustili svaki rad i djelovanje, ako su vrlinu „tevekju'la“ izopačeno upotrebljavali, tom nije kriva vjera. Naš Pejgamber nama nije ovako „tevekju“ naučavao, nego obratno rekao: „Začusteči devu, pa je predaj sudbini Božijoj!“

Utvrgjena je istina, da su se muslimani islamskom doktrinom vjerovanja u sudbinu vrlo mnogo koristili u pogledu civilizacije, politike, znanosti i morala. Da je islamska država kroz jedno stoljeće proširila se do poznatih granica, tome je uzrok samo ustrajnost i odlučnost muslimana, koju su crpili iz vjerovanja u kader. Tom se istom uzroku mora pripisati i to, da su se muslimani kroz kratko vrijeme od jednog stoljeća otresli barbarstva i postignuli sve blagodati najkulturnijih naroda.

Nema sumnje, da je ovaj uzvišeni princip o „kaderu“ imao velikog utjecaja na učenjake današnje Evrope, te su postali kapaciteti u znanostima. Osobito pak ko ne vidi, da vjerovanje u sudbinu nema čudotvornog upliva na čudoregje, taj je vrlo malo proučavao ljudsku psihu. Dovoljno je samo sjetiti se toga, da je ovo vjerovanje do najvećeg stupnja i savršenstva u muslimanima razvilo sve lijepe vrline kao što su: darežljivost i dobročinstvo, vojnička i kulturna odvažnost, trpeljivost i snošljivost nepogoda, preziranje osobne koristi, pa i same smrti i t. d.

*

Mi ćemo sada odrediti, kakav položaj u Islama zauzima drugi princip, što ga je filozofija u čudoregju postavila, t. j. princip dužnosti intelektualne, duhovne.

Najprije moramo reći, da nije nijedna vjera na svijetu ljudskom razumu dala onakog visokog položaja i poštovanja, kakav mu je dao uzvišeni islamski šerijat.

Jedan od najglavnijih temelja islamske vjere jest taj, da se prelazak u Islam i prihvaćanje njegovih principa osniva na diskusiji i polemici (munakaše, munazare).

I ako je vjera stvar savjesti, ona opet po Islamu mora biti posljedica umnog odabiranja, t. j. ona se mora razumu dopadati kao lijepa i uzvišena stvar.

Veći dio islamske uleme smatra vjerovanje neznanice, t. j. onog, koji u vjeri druge oponaša bez svog umnog razmišljanja o njoj, tek nužnim, ali im to vjerovanje nije baš najugodnije.

U Kur'ani — kerimu stoji:

— „La ikjrahe fiddini, kad tebejjeneruđu minel-gajji.“ (U vjeri nema prisiljavanja, jer pravi se je put potpuno raspoznao od krive staze.) Sura Bekare 257.

U drugom pak jednom ajetu veli se:

— „Lijehlikje men helekje an bejjinetin ve jah'ja men hajje an bejjinetin.“ (Da bi znajući poginuo onaj koji je trebao poginuti, a onaj, koji je trebao živjeti, da znajući živi.) Sura Enfal 44.

Veliki Imami Gazali nabraja sto i šesdeset i tri kur'anska ajeta, koja su objavljena da ljudske umove uvjere u vjerske principe. Dugo bi nas zavelo, kad bi ta ajeta ovdje navodili.

Nu pogledajmo ove lijepe pejgamberove hadise:

— „Dinul-mer'i akluhu, ve men la akle lehu, la dine lehu.“ (Razum je vjera čovjeku, pa ko nema razuma nema ni vjere.)

— „Kivamul-mer'i akluhu, ve la dine li men la akle lehu.“ (Razum je stup na koji se čovjek naslanja; onaj nema vjere, koji razuma nema)

— „Efleha men ruzika lubben“. (Spašen je, ko je nadaren razumom.)

- „Ibne Ademe! Eti' rabbekje, tusemma akilen, ve la ta'sihu, fetusemma džahilen“. (O čovječiji sine! Pokoravaj se svom gospodaru Bogu, pa da te pametnim čovjekom nazivaju; a ne griješi proti Bogu, jer će te neznanicom nazivati.)

— „Innellaha teala jebgadul-mumine ellezi la zebere lehu“. (Bog zaista ne ljubi onog čovjeka, koji razuma nema.)

— „Ma ikjtesebe mukjtesibun misle fadli ilmin, jehdi sahibehu ila huden, ev jeruduhu an redijjin, ve la istekame dinuhu hatta jestekime akluhu“. (Ne može niko ništa steći vrijednije od znanja, što bi ga moglo uputiti na pravi put i od krivog puta odvratiti. Ko god nema pravog razuma i shvaćanja, ne može mu ni vjera biti prava.)

— „Eneššahidu alellahi, en la ja'sire akilun illa re-feahu, hatta jedž'alu mesirehu ileldženeti.“ (Ja sam od Božije strane svjedok da nikad razuman čovjek — dok mu zadnje mjesto ne bude raj — ne će poskliznuti, a da ga odmah Bog ne će podignuti.)

— „La ju'džibennek'jum islamu redžulin, hatta ta'lemu ma ukdetu aklihi.“ (Nek vas ne zadivljuje muslimanstvo jednog čovjeka, dok ne saznate, kakove je pameti!)

— „El-džennetu mietu deredžetin, tis'atun ve tis'une li ehlil-akli, ve deredžetun li sairinnasillezi dunehum.“ (Raj ima stotinu stepenica, od kojih je devedeset i devet odregjeno za razumne ljude, a samo jedna za ostali svijet, koji od njih niže intelektualno stoji.)

— „Ja Alijju! Iza tekarreben-nasu ilellahi bi envail-birri, fe tekarreb ilellahi bi envail-akli, tesbekuhum bidderedžati verzulfa indennasi fiddun'ja ve indellahi fil-ahireti.“ (O Alija! Ako se svijet Bogu približuje raznim dobročinstvima, ti mu se približuj raznim umnim djelima, pa ćeš

od njih veću čast postići kod ljudi na ovom, a kod Boga na onom svijetu.)

— „Ine lillahi havassun, juskjinuhum refiad-deredžati li ennehum kjanu fidun'ja a'kalen-nasi kjanet hlmmetuhum ulmusabekatu iletta'ati ve kjanet alejhim fiduddun'ja ve zinatuha." (Bog ima odabranih ljudi, koje će postaviti na najuzvišeni stepene, jer su oni najpametniji od ljudi. Njihova je požrtvovnost i veledušje na ovom svijetu posvećena natjecanju u pokornosti prema Bogu, a u njihovim su očima nizki i odurni ures i bogatstvo svijeta.)

(Nastaviće se)

A. Hifzi Bjelevac:

Pod drugim suncem.

(Nastavak.)

XXI.

Svi koji su češće općili s Rifatbegom, opazili su naglu promjenu na njemu. U trgovinu dolazio vrlo kasno. skoro pred podne i sjedio u pisarni preko dva — tri sata, a da ne bi ništa radio. Razna pisma koja su dolazila svaki dan, *ležala* na stolu neotvorena. Važne doznalice ležale na njegovu stolu nepotpisane. Ni skim nije općio od svojih potčinjenih, izuzev kratkih odgovora, koje je davao na razna pitanja njegovih činovnika iz knjigovodstva. Na burzu nije ni išao. Izgledalo kao da ga ništa ne zanima i da je za nj' čitav svijet prestao biti. Oko ićindije otišao bi nekuda; hodao ulicama Carigrada, ne misleći ni o čemu — a vraćo se često vrlo kasno kući, kako to njegov ne bijaše običaj, gdje bi sjeo u svojoj sobi i razmišljao: Neki su mislili, da je silno zaposlen trgovačkim poslovima i da ne može da prisprije na sve. Kod kuće i kod rodbine zabrinuto ga gledali, misleći da je to tuga za izgubljenom nadom u Nusretovo zdravlje, a njega trla teška, mora, teška sumnja i misao, da već nije kasno kajanju svih grijeha.

Nusret, njegov sin, koji je otišao da umre u tugjem svijetu od teške i nesretne bolesti; — Sabina, njegova kći — i njihova ljubav bijaše teški oblak sumnje, koji prekrivaše nebo Rifatbegova doma...

Tako mu je doktor rekao!... Jest, Sabina Sarijan!... On je dobro čuo... Nije se prevario...

Rifatbeg nije ništa dalje znao. Njemu nije trebalo više ni znati...

Njegov sin ljubi njegovu kćer — brat ljubi sestru.

Nusret je rođen kao zakoniti njegov sin Afendaki zade, dočim Sabina nosi porodično ime svoga pokrovitelja dra Sarijana...

Je li Sabina nezakonita? Ima li pravo na svoga oca? Ima li prava na nasljedstvo dra Sarijana, ako je otac primi? Hoće li je zakon njemu dati, ili će odbiti njegova prava u korist majke i zašto? Ima li Rifatbeg pravo, da kao otac posreduje u ljubavi svoje djece?...

To bijahu pitanja o koja je Rifatbeg razbijao glavu. I ako je nekad imao širi pogled o raznim pravnim, šerijatskim i socijalnim pitanjima, vremenom taj pogled suzio se samo na trgovačke zakone i najnužnije u svagdanjem životu, tako da nije mogao ni jedno od gornjih pitanja postaviti na čvrst temelj, a još manje unijeti mrvu svijetla u bitnost njihovu.

On je tek toliko vjerovao, da je Sabina njegovo dijete, da je plod prave i nevine ljubavi s Elizom; vjerovao je još i to, da će mu i danas tu ljubav Eliza priznati... Vjerovao je još i to, da će mu Eliza povjeriti ljubav svoje kćeri, ali jedna stvar, koju nije razumijevao, bijaše sumnja, kako je Eliza mogla dozvoliti ovaku ljubav svojoj kćeri!...

Možda ni Eliza ne zna za tu ljubav, možda je i njoj tajna, kao hiljade slučajeva, o kojima svaki dan novine pišu...

Tim gore!... mislio Rifatbeg mlada srca, ljubav — proljeće života... Cvjetovi proljeća nose plod jeseni...

Rifatbeg nije znao ništa poblize o odnošajima Nusretovim sa Sabinom. Tek čuo je od Šemsibega, da je Nusret ljubi!... On nije ni pitao više, nije smio više ni znati, jer se je bojao... Rifatbeg bio u sumnji, a nikom nije smio povjeriti tajnu svoje nesretne prošlosti.

Jednoga dana došao Šemsibeg ranije Rifatbegovoj kući. Zatekao i njega kod kuće. Liječnik otišao najprije, da pregleda Fadilu, koja je već tri — četiri dana ležala u postelji.

Kad je Fadilu pregledao, pozvao ga Rifatbeg na čaj u svojoj sobu.

U ovo dvadeset dana, kako je Nusret otišao iz Carigrada, nije Rifatbegovo ni jednom vidio. Bilo mu čudnovato držanje Rifatbega kad mu je spomenuo Nusretovu ljubav. Šemsibeg je to zamjetio; jer dva puta preupitao ga Rifatbeg za ime djevojke.

Kad mu je po treći put rekao, Rifatbeg problijedio i nije ništa odgovorio. Šemsibeg je naslućivao da se pod tim imenom Sabine Sarijan krije još nekakva tajna, osim onoga, štomu je Nusret pri odlasku povjerio.

Šemsibeg bijaše mlad čovjek. Njega je ova stvar svaki dan više zanimala, ne samo kao liječnika, kako je to on pričao Rifatbegu, nego kao i neoženjena čovjeka, čije je oko požudno gledalo lijepu Fadilu. On je znao, da od toga ne može ništa biti, ali pomisao da će popucati veze s Murisom, podavala mu nade, da bi ta bogata djevojka mogla biti i njegova buduća žena. Šemsibeg kao savremen čovjek nije ni računao na ljubav. Ta to će samo po sebi doći!... Možda će Rifatbeg i pristati, jer i Šemsibeg — i ako ne će biti diplomata i zastupnik velike carevine — ipak je doktor, kojeg čeka sjajna budućnost. Tako je mislio Šemsibeg i ta mu misao laskala.

Kako je poznavao prilike u kući Fadilinih roditelja, udesio prema tomu i svoje držanje. Govorio Fadili o Murisu. Hvalio ga, hvalio ga i previše, proračunato, da mogne poslije jače istaknuti njegove pogreške.

Ali se prevario! Kad je počeo proti Murisu, ona ga zamolila da prestane. Tako se i jutros isto dogodilo.

Fadila ga jutros umolila, da joj o Murisu ništa ne govori. Bila je uzrujana.

— „Vi ste mi Šemsibeg sami preporučili mir i govorili mi da se ne uzrujavam, a sad me vi sami uz nemirujete. Molim vas, da me ostavite!"

Šemsibeg dvostruko tumačio ove Fadiline riječi; — no njegova sujeta dozvoljavala mjesto onom povoljnijem tumačenju. Smirio se, zamolio oprost i otišao Rifatbegu.

Nakon oduljeg razlaganja o Fadilinoj prehladi i tumačenju one sjete, one prikrivene tajne tuge počeo Šemsibeg razgovor o Nusretu onako iz daljega, da mogne poslije preći na Murisa.

— Šta vam piše Nusretbeg? — upita Šemsibeg, pijući polagano mirišljivi čaj i pušeci finu cigaretu, koju mu je Rifatbeg dao.

— Piše... Dobro je! Hvali se, da mu ide na bolje.

I meni je dva puta pisao, nekakvi doktor — tražeći pisma u džepu — pozivao me da dogjem na čas u Egipt, pa da bi mogli onda zajedno natrag.

— Nek ostane tamo... Bolje mu je! Ovdje je neumjereno živio.

— Ko mlad čovjek! A onda i ona nesretna njegova ljubav sa Sabinom...

Rifatbeg problijedi. Šemsibeg to opazi i za to pokušava da izrabi priliku:

„... ali ne mogu da vas razumim, za što bi priječili Nusretbegu, da je uzme!..."

— Pa ako se oni vole...

— Nemojte!... prekine ga Rifatbeg, to ne može biti ja imam razloga, da mu to ne dozvolim.

— Ako je možda Rifatbeg našao Nusretbegu drugu djevojku, koju on ne će da uzme...

— Ni to doktore... To je tajna... Moja osobna tajna...

— Ali vi s tim turate sina u propast, u smrt... Jeste li saopćili razlog Nusretbegu, za što mu ne dozvoljavate?... Kad bi on znao... Možda onda... *Znate*, Rifatbeg, ne bi imalo zlih posljedica..

— Šemsibeg!... Ja vas visoko cijenim, pa mislim, da ćete i vi moju tajnu znati čuvati!?

— O molim!.. Nadam se da sam stekao kod Vas toliko povjerenja!

— »A zar bi Vi, dozvolili vašem sinu, da uzme vašu kćer«!...

— Sabina vaša kći!.. .. začugjeno priupita Šemsibeg.

— Da doktore,.. Sabina Sarijan moje je dijete...

— ...I nesretna sudbina htjela je da se vaš sin zaljubi u Sabinu, — sudbina je htjela da vaš zet...

Rifatbeg skoči na noge.

— »Murisbey«!...

— ... Murisbey ljubi vašu kćer... nastavi hladno i proračunato Šemsibev.

— Moju kćer Fadilu, mislite Šemsibey?... upita Rifatbey, dišući naglo i zapinjući u govoru.

— „Ne Rifatbey.., Murisbey ljubi Sabinu..."

— „Veliki Bože!.. I Murisbey!... Jadna djeco!... vikne očajno Rifatbey i sruši se na sećiju.

Doktor priskoči u pomoć, namjesti Rifatbey-a i izagje na izvan. Na hodniku sreće Samibeya i zatraži od njega hladne vode.

— „Rifatbey-u je pozlilo... onesvijestio se"... rekne Šemsibey lagano Samiji, kako ne bi ukućani čuli i uzbunili se.

Doktor se vrati u sobu da pregleda Rifatbeya a u to vrijeme Samibey donese vode, da ga umiju.

— »Šta se je dogodilo doktor efendija«?, upita zabrinuto Samibey. —

— »Biće uzrujanost bey-un!«... Nešto mi je Rifatbey o Nusretu pričao... I najednom pozlilo mu...

— »Nesretni Nusret!«... On ga silno...

— Ali to je ništa! Sad će ovo proći...

Samibey sjedne do doktora. Čas je trajala šutnja. Doktor je držao Rifatbeya za ruku i gledao na sat.

Rifatbey je počeo k sebi dolaziti.

... „Jadna djeco!", čuo se pridušeni otegnut glas pun boli i tuge — „jadna djeco moja... Ja sam vas unesrećio"...

Samibey je gledao Rifatbeya sa sažaljenjem i pri tom u isto vrijeme mislio na Nusreta, Fadilu i — Murisa...

A Rifatbeyov bolni poklik odnosio se i na — Sabinu...

(Nastaviće se.)

Redžeb Kartalović:

Jesen.

Sa sjevera vjetar duhnu
I već lišće zemlji pada,
Slavuji su umuknuli:
Ne pjevaju pjesmu sada.

Sa sjevera vjetar duhnu,
Obzorje se tugom muti;
Planine se zacrnile
Kao divi zabrinuti.

Sa sjevera vjetar duhnu,
Šarni cvjeci uvehnuše,
A leptiri lakokrili
Iščezoše, uginuše.

Sa sjevera vjetar duhnu,
I život je umuknuo —
Hej, i u mom srcu plač je
Silnog vjetra odjeknuo!...

Muhamed Ferid Vedždi:

Muslimanska žena.

S arapskog prevodi: Edib Tešnjak.

(Nastavak.)

Ja ipak ne ću zaniijekati, da imade ne baš mali broj Zapadnjaka, koji polemišu o opravdanosti potpune jednakosti.

Tamo su dakle dvije stranke, koje se megjusobno bore: jedni smatraju dovoljnom slobodu i prava zapadne žene, koju je do sad postigla; drugi pak traže, da se ta sloboda i to pravo proširi, kako ne će biti nikakove razlike izmegju oba spola.

Mi pak velimo, da nikako ne bi mogli ovu teoriju prihvatiti, osim ako bi se gospodin pisac „Emancipacije žene“ malko potrudio, te nam iznio misli i diskusiju obiju spomenutih stranaka, da saznamo njihovu pravu važnost i da ustanovimo, koja je od njih jača i koja više pristaša ima.

Mi megju znanstvenim kapacitetima, čija smo mijenja djelomično naveli, a koja ćemo i poslije navoditi, nijesmo ni jednog vidjeli, da bi mu se dopadao ovaj dio obmanljive slobode.

Mi znamo, a i svak zna, da za poznavanje naravi stranaca za nas nema drugog puta, osim da riječi njihovih velikih učenjaka kao dokaz uzmemo.

S toga smo se i mi držali tog nužnog puta, pa smo naveli dosta citata iz enciklopedije i iz djela velikih evropskih filozofa, kao što su: Auguste Comte, Prondhone, Jules Simone i dr.

Nu kad bi mi svoje misli uložili u djela svakog zapadnog pisca, tada bi morali biti pripravnici prihvatiti i priznati svaku sofisteriju, jer sloboda pisanja i štampe, kojom se oni koriste, dozvoljava im, da mogu sve što hoće pisati; suviše megju njima ima i takovih ljudi, koji preporučuju ubijanje svakog bolesnika, da u svijetu ne bude nikog osim zdravih, želeći tobože na taj način očistiti ljudski rod od ružnih prelaznih bolesti.

Pa da li se nama pristoji, da u ovom teškom vremenu sklopljenih očiju prelazimo preko zdravih znanstvenih disciplina, te da se — s omalovažavanjem prelazeći preko suda i mišljenja jednog najvećeg zapadnog umnika — svom dušom bacamo na djela kojekakvih moralno iskvarjenih ljudi, koje i zapadni pametan osugjuju, jer se bave kvarenjem ćudoregja i sijananjem smutnje megju muški i ženski spol.

Gospodin autor „Emancipacije ženske“ veli, da se na Zapadu dvije stranke megjusobno bore o ženskom pitanju.

Mi pak velimo: Jest istina je: jednu tu stranku sačinjavaju umni učenjaci, duboki poznavaoци prirode i njenih tajna, a druga se sastoji od samih fantasta, koji se povode samo za svojom maštom i iluzijama.

Ako ovi potonji u kojem bilo pitanju jednog dana pobijede prvu stranku, to ne bi bilo nikakvo ćudo u ovom bolesnom obliku civilizacije. (Oprostite — kao što ćete

vidjeti — ja ovaj izraz upotrebljujem, oponašajući sociologa Wilima Ferera.)

Megju tim fantastama imade takovih ljudi, koji rade da se države i vjere unište, ima ih takovih, koji dozvoljavaju sve životinjske pohote, a ima ih opet i takovih koji se bave opakim fantasmagorijama, da iz temelja sruše sve ljudske vrline i velike kulturne tekovine ćovječanstva.

Pa da li je nama, o Istoćnjaci, sudbina propisala, da vjerujemo i da slijepo slijedimo ovakove ekstreme u svjema našim društvenim prilikama i odnošajima.

Zar nama nije dosta, što vidimo, kako i znanost i osjećaj i razum i svi ljudski ućenjaci i umnici danas oćituju ono, što je islamski šerijat jednom rijeći oćitovao, pa da otvorimo oći i da — slijedeći svete ustanove toga šerijata — spasimo se Božijeg i ljudskog prokletstva.

Pisac „Emancipacije ženske“ veli:

— „Općenito uzevši, žene u očima muslimana nijesu potpuni ljudi. Svaki muškarac misli, da on ima prava gospodovanja nad ženom i u odnošaju prama ženi prema tome se ravna“.

Mi na to velimo, da nema nijednog muslimana, na kojeg se nešto računa, koji bi ovakovo uvjerenje imao, šta više ne može se naći jedan musliman, koji bi rekao da je žena dijete prama muškarcu i da megju njima postoji onakova razlika, kakova je megju ostalim životinjama, kako to tvrde fiziološki ućenjaci. (Vidi enciklopediju devetnaestog stoljeća)

Ne može se takogjer naći jedan musliman, koji bi rekao, da današnje žene nijesu ženke današnjih ljudi, nego da su ženke nekakova slabijeg stvorenja muškog, koje su ljudi uništili i tu ženu sebi prisvojili. (Vidite veliku enciklopediju!)

Na koncu nema muslimana, koji bi rekao, kao što je poznati filozof Prondhone rekao, da žene podsjećaju na prazne makare po tvornicama.

Zar ovo sve skupa ne dokazuje, da žena u očima najvećeg neznalice muslimana uživa veće poštovanje i ugled nego li u očima najvećeg evropskog ućenjaka?

Sada nam preostaje samo još to, da jedan poman pogled bacimo na republiku Joming, koja je politićka prava žene uvela megju svoje državne zakone. Ova republika broji — kao što nam zadnja statistika kazuje — šesdeset hiljada stanovnika, a to znaći, da brojem stanovnika stoji ispod mnogih poznatih gradova. Zemlja je ove državice brdovita, a osim toga ona u kulturnom pogledu daleko zaostaje za centrima sjeveroamerićkim kao što su: Newjork, Filadelfija i Ćikago.

Pošto nas je autor „Emancipacije ženske“ obavijestio o tom stanju u spomenutoj republici, prelazi opet na žensko pitanje i svoje nazore opravdava rijećima jednog tamošnjeg suca, koji veli:

— „Obavljanje javnih dužnosti od strane žene nije nikakova zapreka, da one vrše svoju glavnu zadaću i poziv u kući. Ja ne poznajem kod nas ni jednog ćovjeka, koji bi se potužio na svoju ženu, da je zanemarila i za pustila svoje kućne poslove zbog vršenja javnih poslova.“

(Nastaviće se.)

Abdul-Hak Hamid:

Tarik.

(Osvojenje Španjolske).

Drama u šest činova i četiri dodatka.

S turskog prevodi: Salih Bakamović.

(Nastavak.)

PRIZOR II.

„Pregjašnji. U kočiji od slonove kosti sa upregnutim šarenim mazgama, u crvenom zlatom izvezenom ogrtaču sa bijelim biserom potkićenom kraljevskom krunom na glavi kralj. Oko njega dvorjanici i zapovjednici kraljevske straže“.

Svikolici: Živio kralj!...

Kralj: — Živila gotska država!...

{Svatko kralja oponaša. Kralj se sa dalekozorom u ruci uspravlja u kočiji. Prelaze rijeju. Trubaču daju za povijed da svira napadaj. Čuju se glasovi deva i zveka oružja. Konji hržu. Uvijek se navaljuje. Jeka umirućih vojnika.}

Kralj: Hajde moji junaci! Danas će Španija ili naša biti ili arapska.

(Gleda na dalekozor. Vojnici leteći viču: živio kralj Roderik, živila kraljica Ila. Mrtva tijela padaju jedna na druge, Na svakoj strani žurba i trčanje.)

Kralj: Trubaču, desnom krilu konjanika za navalu!

(Trube opet zatrube. Sulice i prače iz zraka na zemlju padaju)

Jedan pobočnik: Grof Duferija zapovjednik toledanske pješake pukovnije pogibe!

Kralj: Dominio! Dominio! Ti budi grofov nasljednik.

Dominio: *(Odlazeći)* Da vidimo, čiji ću ja biti prethodnik.

Jedan drugi pobočnik: General Don Sol! desnog krila konjanički zapovjednik bježi! poražen;

Kralj: Nek pojačaju lijevo krilo!

Nekoliko bjegunaca: Arabi! Arabi!

Kralj: *(Vičući)* Trubaču!.. Ešbiljanskoj diviziji zapovjed za pomoć!

Jedan časnik: Šta radili da radili, sve jedno! Tarik Ibni Zijad se drži, da i gromovi kao piramide padaju! Leti kao kugle iz ratnog stroja! Šta može grom vulkanu učiniti?

Merkado: Ali njegov dolazak ne sličići ovako dolasku jedne mlade!. A njegovo gledanje ne sličići gledanju astrologa sa dalekozorom u ruci! A njegov pak izgled nije kao u kralja Roderika, koji sjedi u kočiji od slonove kosti, sa šarenim mazgama!

(Padaju kugle iz ratnog stroja, kamenje iz prača i mašću natopljene zapaljene krpe.)

Svikolici: Živio naš kralj!

Kralj: Živila moja vojska!

Jedan drugi časnik: General Angello — — Ah: *(govoreći rani se)* bježi! *(Padne)*

Kralj: *(Gledajući na dalekozor)* I kastilski dobrovoljci bježe.

Neki časnici: Naš gospodar! Nesretni naš gospodar! Propadosmo!. Bježimo! Mrijemo!

(Mnogi odjeli vojske počimlju uzmicati i bježati)

Kralj: *(vičućim glasom)* Španjolska se gubi!. Zar svoju domovinu ostavljate? Zar vašu djecu i rodbinu neprijatelju ostavljate? Gdje idete?

Neki bjegunci: Tarik nam na glave siplje gvoždje i oganj! Valja klisure! Mi se u krvi i zemlji gušimo!

Još nekoliko bjegunaca: Tarik dolazi! Bježite! Smrt nam dolazi! Bježite! Bježite!..

Kralj: Kamo? Gdje? Strašivice! Zar će te mene ostavivši pobjeći.

Merkado: I vi ste njih za vrijeme mira bili ostavili; za to i vas oni za vrijeme rata ostavljaju!

Kralj: *(Tresući sobom)* Ah!... Bježe!...

Dominio: *(Bježeći govori)* Kako ćemo se održati prema vražijoj nesreći, Roderik?

Don Sol: *(Takogjer bježeći)* Kako stajati prema biču božijem, kralju?

Kralj: *(U istom stanju)* Ah!.. Bježe!..

Merkado: *(Smrtno pogogjen)* Ja ne bježim Roderik! Ja., ja umirem! Ali ne za vas!. Ja umirem za domovinu! Živila domovina! *(Umre.)*

PRIZOR III.

„Kralj. Ostatak španjolskih bjegunaca. Tarik Ibni Zijad. Arabski mudžahidi i mudžahidi sa strijelama i kopljima. Od Španjolaca neki se biju, a neki bježe“.

Kralj: *(Bjeguncima)* Zar ćete me pustiti da me zarobe? Nitkovi! Zar će te dozvoliti da se gotska kruna nogama pogazi?

Tarik: *(Sa mačem u ruci navaljuje na kralja)* Roderik, bolje je umrijeti u junačkim rukama, nego živjeti meglju nitkovima.

(Kralj braneći se sabljom bježi i Tarik ga goni.)

Jedan mudžahid: Strašivi stvorovi! Vojnici im bježe od naših sjena, oficiri od naših vojnika, a kralj od našeg zapovjednika! Od Španjolaca niko i ne osta osim zamjenika i mrtvaca!

(Arabi neprestano čine navalu i napreduju. Neki Berberci hoće da raskomadaju kraljevu kočiju, a neki opet nastoje da plijene.)

Jedna mudžahida: Jeste li Berberije, šta li? Zar smo vas ovamo doveli da rušite i pljačkate? Odstranjajte se od kočije!. Ako vas vidi zapovjednik, sviju će vas kazniti!..

PRIZOR IV.

„Tarik. Mugiz ur-Rumi, Julijanos. Ostali arabski zapovjednici. Glasonoše. Mudžahide. Mudžahidi. U Tarikovoj ruci krvav rubac, u rupcu se vidi nešto zamotano“.

Tarik: Javite Zejd Ibni K'jesadi — us Seksekiji, nek neprijatelja dalje ne goni.

Nekoliko glasonoša: *(Lete)* Pobjeda se izvojšti. Nek talambasi dadnu zapovijed da se stane.

(Čuju se glasovi talambasa.)

Jedan glasonoša: *(Sa zapečaćenim pismom u ruci)* Pismo od vrhovnog zapovjednika Ibni Nasira, zapovjedniku Ibni Zijadu.

Tarik: (*Pošto pročitaj za se*). Musa me opominje da s ovog mjesta dalje ne idemo, dok ne dogje od njega zapovijed. I on je na novu dao sagraditi jednu novu flotu da ovamo krene. Kako razumim, nije mu po volji što smo brodovlje spalili i što smo do ovamo došli bez zapovijedi. A da mi brodove nijesmo spalili, zar ih ne bi neprijatelj potopio? Još je čudnovatije što nam ne odobraje, da smo dovlje napredovali. Biće da je riječi „zgodnu priliku, koja se ukaže za vrijeme službe propustiti, viša je odgovornost nego li ne čekati zapovjed od Halife“, zaboravio! Ah! Ja sam još onda rekao da je emir starac (*Glasonoši*). Kaži njegovoj visosti emiru da ga sa strahopoštovanjem ljubim u ruke. Svadbeni dar koji je tražio za kćerku, evo sam pripremio, (*Pokazujući rubac*) Eto to je kralja Rode-rika glava!. To je svadbeni dar, koji od mene traže!

(*Megu prisutnim čugjenje i groza*)

Julijanos: (*Uzmi rubac od Tarika razdriješivši ga gleda*) Ah!. upravo on! (*Malo poslije*) Okrutni vladaru, vidiš li kakav je konac tvoje okrutnosti? Gledaj tvoja glava, koja je nosila onu carsku krunu, radi čega je, i u čijoj se ruci nalazi!

(*Digne rubac i vikne*)

U ruci zlostavljanog okrutnicka glava!.. Ko nije vidio neka gleda!

(*Obuhvativši lubanju plače i gleda na nebo.*) Uzmi, uzmi!.. Bože, ovo je tvoja osveta! (*I negledjući, osječenu glavu pruži glasonoši.*) Uzmi, uzmi!.. Bog me je osvetio!. (*Daje.*)

Tarik: (*Glasonoši*) Svakako da imaš družine. Kad ne bi ni imao, mi smo puteve koje smo prešli, učinili sigurnim. Ići ćeš spokojno i pošiljku predati njegovoj visosti emiru.

Glasonoša: Pa da i ne vidim puteve sigurnim, šta bi bilo? Valjda će preda me ispasti, nekoliko Španjola? Braniću se glavom njihovog kralja.

Tarik: Trebaš se žuriti. Taj svadbeni dar, što u ruci imaš, lako se razbije kao kruna tiranska.

Julijanos: Ugiblje se kao jogunasti vrat! Razbija se kao glupi nos! Raskomada se kao ohola glava! — — Idi što možeš brže!

Glasonoša: (*Trčeći*) Ići ću brzo kao kad se nosi lubanja!

Tarik: (*Pokazuje rubac prisutnim*) Gospodo, moji drugovi, pogledajte ovamo. Ovu krv koju vidimo u rupcu, izgleda da nije bilo nužno proliti. Kod onih, koji ne znaju za razloge, koji naše namjere pravo no prosuguju, ove krvi svaka kaplja može da moje ime okalja. Jednoga kralja, sam za to, što je neprijatelj; pogubiti, bez sumnje protiv se čovječanstvu. Ali kako vrijeme i stanje iziskuje postupati i opet je zahtjev onog čovječanstva. Ne zaboravljajući da se zakon ljudski prema potrebi vremena izdaju i vrše, te prema potrebi, vremena mijenjaju i ukidaju, službenik je podložan svome zapovjedniku, zapovjednik zakonu a zakon pak treba da je prema potrebi.

(*Nastaviće se*)

Epigrami.

Poslovice raznih naroda. Po njemačkom složio:
Sulejman Mursel.

Vječita zagonetka.

Žena ć' ostat zagonetka
Za vijeka ć'jela,
Nepoznata, neprovidna,
Da j' staklena t'jela.

Od varave nade, braco,
Manje vjeruj ženi,
Lukavost joj nadilazi
More, što se pjeni.

Prve suze.

Plaćuć', oči šćah izgubit,
Prvom u vijeku;
Sad me svaki danak uči,
Zašto suze teku.

Sebičnost.

Sebični su skoro ljudi
Po zemljama svima;
Ko dukatim zborit' znade,
Svak ga shvaća, prima.

Dr. Osman Namik:

Teiste i ateiste.

(*Vjernici i bezvjerci*)

S turskog prevodi: **Abdusselam Hadžiferizović.**

(*Nastavak.*)

Gospodin doktor nastavlja ovako:

Misao pak o apsolutno okomitom pravcu nema nikakva značaja s gledišta matematičkih znanosti. Jer koliko god na zemaljskoj površini imade tačaka, toliko imade i rečenih pravaca, a podnožni pravac svakog čovjeka ne stoji u smjeru i položaju drugog čovjeka, nego je prama njemu položen horizontalno.

To znači, da je moj apsolutni okomiti pravac čas u vertikalnom čas u horizontalnom položaju, a to odnošaj odregjuje. Relativna pak stvar, naravno ne može biti i apsolutna. Vidite dakle ja imam i misao o apsolutno okomitom pravcu, a u isto vrijeme spoznajem i mišljenje matematike o njemu.

Kako su šest strana svijeta tek hipoteze, isto su tako i hipoteze i ono „gore“ i „dolje“ svemirskih tjelesa, a i okomiti i horizontalni pravci na površini zemaljskoj.

Pa to nam nije trebao gosp. doktor dokazivati.

On nastavlja:

— Ako ja sada uvjerenje, što su ga Descartes i sveti Anselmo gojili prama svojim sopstvenim mišljenjima,

primjenim na prirođene ideje, onda ću — naravno — morati zaključiti, da je matematika lažna i da je u bludnju zavela kosmografiju.

Tada ću bez ustezanja reći, da matematika uzalud i nepravedno dokazuje neopstojnost apsolutno vertikalnog pravca i da kosmografija u bludnji priznaje ispravnost tih dokaza, veleći, da nema ni „gore“ ni „dolje“. Nu ja se stidim činiti kao Descartes i sveti Anselmo i pretjerano uvjerenje poklanjati svojem mišljenju.

Mi smo prija kazali, da se Descartesovi i Anselmovi dokazi potpuno služe s pravom istinom; ta oni nijesu ništa rekli u svojim argumentima, što bi se protivilo zdravom razumu i bitnosti same stvari, o kojoj govore. Džahidbegove su nam pak riječi poznate. On ničim ne dokazuje pretjeranost uvjerenja ovih filozofa u svoje misli o Bogu. Oni su se samo izrazili pravedno o jednoj činjenici, koliko su je mogli shvatiti, a Džahidbeg je baš onaj, koji pretjerano uvjerenje poklanja svom mišljenju i koji dugim sofistirijskim cjepidlačenjem gleda prikriti pravu istinu.

Nu nek bude uvjeren gosp. doktor, da vjernici ovakim besmislenim brbljanjima ne daju nikakove važnosti. On se ne može otresti sofistirijske, nego nastavlja:

Jer ja veliku vrijednost pripisujem iskustvu onih, koji su naoružani sredstvima, potrebnim za proučavanje i ispitivanje i to iskustvo smatram kao najnepobitniji dokaz, pa velim, da su misli tih ljudi, koje se na iskustvu osnivaju, vjerodostojnije i bliže istini, nego li misli mojih djedova i moje, koje sam svojom slabošću stekao.

Za to ja priznajem s potpunim uvjerenjem, da je „apsolutni pravac“ bez ikakova smisla i nikakove krivice ne pripisujem, onim, koji tu misao na iskustvu temelja.

Zadubimo li se malko u ove letke, vidjećemo pod kakovom bi maskom gosp. doktor hotio zavesti ljude u bludnju. Prvom rečenicom ovog pasusa misli reći, da bi ovo i ono činio, kad bi kao Descartes i sveti Anselmo pjetjerano bio uvjeren u svoje mišljenje; u drugoj pak rečenici — cijeneći iskustvo onih, koji su naoružani potrebnim sredstvima, za ispitivanje — veli da je misao o apsolutnom pravcu bez osnova i želi dokazati, kako on tobože u svojem mišljenju nije fanatičan. Ali gledajte, kako odmah poslije toga rezonuje:

Ali moje priznanje ne može me zapriječiti da vjerujem u „apsolutno vertikalni pravac“, jer mi je ta iluzorna misao nužna, da zamislim svoj položaj. S toga eto unatoč mišljenju kosmografije ja ne mogu napustiti misao o tom pravcu. Mi ćemo dakle uzeti kao osnov problem apsolutno okomitog pravca i tako ćemo odrediti misao vjernika o Božijoj egzistenciji.

I ovim je riječima gosp. doktor — znajući, da je misao o rečenom pravcu posve krivo i neispravno, rekao, da će uporno stajati na svom mišljenju, te je, uspoređujući tu misao s idejom o Bogu, utvrdio neosnovanost Božanstva i svojom morskom logikom ovaj zaključak stvorio:

— Kao što god ja imam misao o apsolutno okomitom pravcu, tako vjernici imaju ideju o egzistenciji Boga, t. j. ta njihova ideja nije utvrgjena nikakvim znanstvenim dokazima. I ako su ti argumenti o Bogu nedovoljni, tom vjernici ne daju važnosti; suviše vjerniku

jednom ne bi se moglo uvjerenje u Božiju egzistenciju ni malo uzdrmati ni onda, kad bi se njena neistinitost dokazala, kao što je dokazana neopstojnost apsolutno okomitog pravca.

Nijesu dovoljni pozitivni argumenti kosmografije, da obore moje mišljenje o tom pravcu, a tako isto nedovoljni su znanstveni dokazi, da unište uvjerenje vjernika o Bogu.

Nu ja ipak priznajem, da je ideja o apsolutno vertikalnom pravcu jedna besmislica, dočim teista nikako ne će tu besmislenost priznati ideji o Božijoj egzistenciji. Dakle vjernik se vara u svom prirodnom mišljenju, ali nije svijestan toga; za to nemoj, da teiste uznemirujemo, govoreći im, da nas naše misli varaju. Mi ćemo se samo time zadovoljiti, što ćemo apodiktički ustvrditi, da se narav metafizičkih dokaza sastoji samo u ekstremnom uvjerenju o ispravnosti sopstvenih misli pojedinaca, a da njihovo navođenje argumenata nije ništa drugo, nego posljedica pretjeranog fanatizma.

Džahidbeg je tim riječima završio svoje sofisticirano rezoniranje o poredbi između Boga i apsolutno okomitog pravca. Iz tih riječi izbija otvoreno njegova svrha, da je hotio dokazati, kako je ideja o Bogu kod vjernika samo puka obmana, kao i ideja o apsolutno vertikalnom pravcu, koja je u njegovoj glavuči našla mjesta, t. j. on je hotio reći, da su obje ove ideje u protuslovlju sa znanostima, ali da se njihova istinitost, ne bi mogla oboriti ni najoštrijim dokazima kod onih ljudi, koji su se u nju uvjerali.

Džahid beg — priznavajući, da se njegova misao o spomenutom pravcu protivi znanosti — ne zna dokazati, da je i vjernička ideja o Bogu protivna naukama eksaktnim i za to nastoji ubijediti u to, kako se ta ideja osniva na pretjeranom osobnom mišljenju pojedinaca i da metafizički argumenti vjernika nijesu ništa drugo, nego posljedica fanatizma njihova.

On se trudi, da obori teističku tvrdnju: „Naše misli nas ne varaju“, uistinu pak vjernički metafizički argumenti su takogjer argumenti nekih evropskih filozofa, dočim se dokazi islamskih filozofa i mutek'jellimina ne odnose na mudroslovlje i filozofiju, nego na sopstveno njihovo vjerovanje.

Premisa: „Jer je pejgambera i sveto pismo poslao“ stvar je čisto metafizičke, odnosno revelacijske naravi; s toga je Džahidbeg, koji niječe revelaciju, trebao to pitanje mimoći i u nj' pera ne zabadati. On je ipak tu premisu naveo, a uz to i argumente Descartesa i svetog Anselma, odbivši ih, jer da su tobože metafizičke prirode.

Nu koliko teiste imaju filozofskih argumenata, koje gosp. doktor nije kader razumjeti?

(Nastaviti će se).

NARODNE UMOTVORINE.

Sadka djevojka.

Za onom gorom zelenom,
I za najvišom planinom,
Bijelo cv'jeće i mavi.
Vrani se konji igrali,
Srebrna sedla lomili,
I zlatne uzde trgali,
Dobru se putu spremali
Ka onom šeher Travniku,
Po onu Sadku-djevojku.
Divno se kolo okreće,
Sjela im Sadka ter plače,
Tješi je mlada jetrva:
— „Ne plači naša nevjesto,
I ja sam majku imala,
Pa nisam tako plakala.
Tvoji su dvori saraji,
Svekar ti babo ko paša,
Svekrva prava hanuma,
Dragi ti sivi sokole!
Sadka joj tiho odvrća:
„Ako su dvori saraji
U mog su babe još bolji!
Ako je svekar ko paša,
I moj je babo ko vezir!
Svekrva prava hanuma,
Moja je majka gospoja,
Ako je dragi siv soko,
I ja sam ko sultanija!“

Zabilježila: **Zumruta Arabagić.**

ZDRAVLJE.

Mediciner:

Šarlah (scarlatina, krzamak)

Šarlah ili krzamak je jedna od onih prelaznih bolesti, koje se vrlo često pojavljuju kao epidemija, t. j. kao prelazna bolest, od koje u kratko vrijeme velik broj ljudi jednoga mjesta ili jednog ovećega predjela oboli.

Osim sredstava, koja mogu za liječenje i sprječavanje ove bolesti samo liječnici upotrebljavati, vrlo je važno i to, da je jedna ovakova bolest i svakomu čovjeku makar i iz knjige poznata, jer je to prvi uvjet, koji je potreban, da se liječnici mogu s uspjehom boriti protiv širenja epidemijskih bolesti uopće. Toga radi ocrtaćemo ovdje najvažnije stvari, koje mora svaki otac imati u interesu svoje djece, a svaki čovjek uopće u interesu općega dobra znati,

Kao što god svaku prelaznu bolest prouzrokuju male i običnim okom nevidljive životinjice, zvane bakterije, koje se u ili na ljudskom tijelu nastane tako isto i šarlah nastane onda, kad jedna vrsta bakterija dogje u ljudska krv ili tijelo uopće. Životinjice, što prouzrokuju šarlah, vrlo se lako prenose s jednog čovjeka na drugoga, jer tu nije potrebno, da se netko dotakne koga vidljivog predmeta, koji je bio u dodiru s bolesnikom, nego je često dostatno samo to, da čovjek dogje u blizinu bolesnika, te da se od iste bolesti razboli.

Ovijem nije rečeno, da se u tom slučaju i mora svaki čovjek razboljeti, jer su tu još potrebni drugi uvjeti, a osobito tako zvana dispozicija ili raspoloženje prema ovoj bolesti.

Djeca od 2-10 godina se najlakše razbole, a djeca od jedne godine i odrasli ljudi vrlo rijetko.

Isto tako imaju veliku otpornu snagu prema ovoj bolesti i oni, koji su već jednom болоvali od nje, jer je njihovo tijelo boreći se prvi put protiv te bolesti stvorilo u krvi protuotrove, koji onda u svako vrijeme štite tijelo od te kolesti; dogodi se ipak, da ovi protuotrovi poslije izgube jedan dio svoje snage, te se takav čovjek onda i po drugi put razboli od iste bolesti.

Još treba spomenuti i to, da žene, koje su istom rodile, takogjer vrlo lako dobiju šarlah, a isto tako i svaki drugi čovjek, koji ima kakovu ranu na tijelu, jer je rana na tijelu jedan vrlo opasan otvor, kroz koji dogju razne bakterije u krv našu, te se radi toga trebaju takovi ljudi veoma čuvati, da ne bi došli u blizinu kakova bolesnika od šarlaha ili da bi se ikakve stvari dotakli, koja je bila u dodiru s bolesnikom.

Šarlah se pokazuje s obzirom na njegovu jakost i težinu u vrlo raznim stupnjevima, te prema tom i uz razne vanjske znakove. Obični tok bolesti i najvažniji normalni znakovi njezini mogu postali na taj način vrlo, zamršenim, da se uz šarlah pridruže još mnoge druge bolesti.

Vanjski znak šarlaha jest osip na koži, koji se s početka pokaže u obliku malih crvenih tačaka i to najprije na vratu, prsima, legjima, a poslije i po čitavoj koži. Ove se tačke pojave za kratko vrijeme u tolikoj množini i tako gusto, da se one jedna s drugom sliju, te koža onda izgleda na više mjesta manje ili veće površine jednolično crvena i malo nabujala, otekla. Ovaj osip obično traje 4—5 dana, te onda opet počne se i najgornji dio kože, tako zvani epidermis, u većim ili manjim listovima gultiti. Osip od šarlaha može kadgod biti tako neznan, da uopće ne vidimo, a samo guljenje ili ljuštenje epidermisa pokazuje nam poslije uz druge znakove bolesti, da je to bio šarlah.

Osim osipa šarlaha treba spomenuti groznicu, vrućinu, koja se već dan — dva prije osipa pojavi; prije te groznice uhvati često bolesnika drhat radi velike studeni što prije groznice nastane.

Kao česti znakovi bolesti šarlaha još su i bljuvanje, glavobolja, besvjestica, a katkada i grčevi.

U vrijeme, dok jedan čovjek boluje šarlaha, može vrlo lako da dobije tako zvano zapaljenje sluznice kože u ustima, grlu i nosu, a ovo se može dalje prenijeti na pluća, uši, oči i na crijeva; kratko vrijeme iza bolovanja, pak im još za vrijeme bolovanja od šarlaha može nastati veoma opasno zapaljenje bubrega. Ovo su sve vrlo opasne a najviše puta smrtonosne bolesti, radi kojih i jest šarlaha tako strahovita bolest, te je baš radi sačuvanja od ovih bolesti neophodno nužne, da se u svakom slučaju šarlaha pita liječnik za savjet.

Kako će se ove bolesti liječiti, stvar je u slučaju liječnikova, ali ćemo mi ovdje ipak spomenuti, da je čistoća rublja, kože bolesnikove, i stana mu vrlo važna stvar za njegovo zdravlje! Isto tako treba veoma marljivo ispirati usta, grlo i nos bolesnika.

U tu se svrhu daje odraslijoj djeci rastopina od kalijeva hypermanganata (1—2 kašike za čaj te 1% rastopine na jednu čašu vode), da njom usta i grlo ispiru; proždirati se naravno ne smije. Isto je tako dobar vodikov superoksid (hydrogenium peroxidatum Merck), koji se dobiva u apotekama i drogerijama kao 30% rastopina, a za ispiranje se usta smije upotrebiti samo 2% rastopina. Za to treba uzeti od one 30% rastopine jednu kašiku i smiješati je s 14 istih tih kašika vode, te onda s tim usta isplakivati.

Da treba bolesnika i ono čeljade, koje ga poslužuje, odstraniti od ostale zdrave čeljadi, samo se od sebe razumije, jer bismo, propustivši tu dužnost, mogli učiniti težak i neoprostiv zločin prema svojim najbližim i prema svakom čovjeku uopće, koji bi se mogao od bolesnika zaraziti (inficirati.)

Iz islamskog svijeta.

Znaci kulturnog napredovanja u Perziji. U glavnom gradu Perzije, Teheranu otvoreno je prije nekog vremena narodno kazalište, te je već nekoliko na perzijski jezik prevedenih kazališnih komada do sad davano. Narod je veoma zadovoljan i oduševljen za ovu kulturnu instituciju.

U blizini ovog kazališta podignuta je i velika javna knjižnica, koju Teheranlije svaki dan pohagjaju i čitaju korisna književna djela.

Nemiri u Afganistanu. Iz Kalkute u Indiji brzojavljaju berlinskim novinama, da englesku indijsku vladu zabrinjuju nemiri, koji se u zadnje vrijeme dogagjaju u susjednoj islamskoj državi Afganistanu. Uzrok je ovim nemirima navodno to, što je autoritet afganskog emira Habibullah chana vrlo opao u narodu. Nu ko malo poznaje proždrljivost Evrope kršćanske i gramzljivost gordog Albiona za islamskim zemljama, taj ne će ni malo sumnjati, da glavni uzrok ovim nemirima leži u agitaciji same Engleske, koja bi i ovu svoju susjednu islamsku državu hotjela progutati u svoju nenasitu kitovsku utrobu.

Prateći ovakove pojave svakom muslimanu mora srce krvariti. Predstavica liberalnosti kršćanske Francuska, koja je svojom velikom revolucijom, »eksplozijom vječitih istina« — kako to reče Abdul-Hak Bagdadija — proglašila bratstvo, jednakost i slobodu sviju ljudi i naroda i koja je u svojoj zemlji provela rastavu crkve od države i kongregacije raspustila, konfiskavši im imetak; ta eto Francuska bez ikakva prava osvaja Maroko i Tunis, gdje samo muslimani žive, osniva osam biskupskih diecesa, da megju islamskim narodom šire kršćanstvo i da njene trgovačke težnje ostvaruju, širenjem alkohola i drugih otrovnih industrijskih proizvoda megju nevine i čiste muslimane.

Takovu kulturnu misiju vršila je i Engleska još u većem opsegu, osvojivši Indiju, Adan, Misir, Cipar, Kjuvejt i t. d., pa eto i sada u ime te kulture hoće da i Afganistanu kršćansko opijelo otpjevaju. Najžalosnije je megjutim to, što se muslimani daju na lijepak zavesti od oviji ci-

vilizovanih barbara, pa svojom megjusobnom borbom na taj način podupiru ostvarenje njihovih paklenih namjera. Da nam dragi Allah svjema digne koprenu s očiju i probudi nam islamsku svijest, kako bi jedanput shvatili i upoznali kršćanske namjere o nama!

Panislamski pokret. — Posebni londonski dopisnik brzojavlja ruskom poznatom antiislamskom lista »Novoje Vremja« ovo:

— »Pokret, koji se u zadnje vrijeme opaža megju indijskim muslimanima, vrlo zabrinjuje engleske političke krugove. Ovaki se je protuengleski pokret dogodio u godini 1897., za vrijeme tursko-grčkog rata; ali tadanjem pokretu ne bijaše uzrok velika ljubav i oduševljenje indijskih muslimana prema turskom carstvu. Tim su pokretom indijski muslimani htjeli pokazati Engleskoj zati moć i autoritet ondašnjeg afganskog emira, Abdurahmana, što ga je uživao kod njih, te na taj način sebi isposlovati neke privilegije od indijske vlade.

Nu današnji afganski emir nema toga autoriteta ni ugleda, a osim toga u samom Afganistanu pobune su na svakodnevnom redu; stoga sadašnji se pokret u Indiji ne može smatrati djelom emira Habibullaha.

Današnji panislamski pokret je djelo islamskih učitelja i pisaca, koji svaki dan novinskim člancima, govorima i brošurama dokazuju islamskom svijetu, da će Engleska Tursku istjerati iz Evrope, da će joj i Malu Aziju oduzeti, te zajednički sa drugim kršćanskim državama porušiti sveta mjesta: Meku i Medinu.

Sada su središta panislamizma Pešaver, Alikara, Dehlja i Lekjno.«

Islamska društva u Sibiriji. — Kao što je kod muslimana u Rusiji napredovala kultura i kulturne institucije, tako se taj napredak opaža i kod naše braće u Sibiriji.

Na primjer iz godišnjih proračuna i izvještaja, koji se u islamskoj štampi iznose, doznajemo, da su u Irkutsku muslimani osnovali jedno veliko udruženje, čiji je utemeljitelj i predsjednik Šejhullah Sefiullejn, a upraviteljica Nefise hanuma.

Doživotnih članova ovo društvo ima 28, a godišnjih 62. Pri osnivanju njegovu Šejhullah ef. je dao dobrovoljnog

priloga 1000 rubalja, a devet mu je članova isl. žene. Osnovni kapital, koji je u banku položen, iznosi 11.500 rubalja, a ovogodišnji interes 652 rublje.

— Društvo je ove godine otvorilo tečaj za ženski ručni rad, te je nabavilo učiteljice i sve potrebštine.

Književnost.

„Odgovor na Hanotoxc-ove napadaje na Islam“. — Kako u cijelom islamskom svijetu, tako je i kod nas poznat sa svoje velike učenosti veliki misirski muftija šejh Muhamed Abduhu, da ga Bog blagoslovi!

Taj veliki učenjak je pod gornjim naslovom napisao jednu knjigu, u kojoj pobija iz temelja napadaje bivšeg francuskog ministra vanjskih poslova i člana francuske akademije nauka i umjetnosti, Hanotuxa, koji je u jednom svom spisku najžešću napao islamsku nauku i povrijedio muslimanska prava.

Kogod ovu knjigu pomno pročita, tom će se pred očima otkriti bezbroj neizmernih istina o islamskoj vjeri i o evropskoj civilizaciji. O samoj vrijednosti ovog djela suvišno je i govoriti, kad znamo, ko je njegov autor.

Mi ovu knjigu najtoplije preporučujemo svjema muslimanima, koji poznaju arapski jezik, a gledaćemo, da je pretočimo u naš jezik i da je u posebnoj knjizi Musl. biblioteke izdamo. —

„Uzroci propadanju islamskih naroda“ (Nast.) Hotić veli, da je islamska vjera pod uplivom fanatizma *poprimila demagoški karakter, tako da vrijednost čovjeka pred prijestoljem vjere iščezava, da je čovjek tu kao sredstvo, da se vjera uzdrži onakova, kakova je pa zaključuje: da su čovjek i vjera zamijenili svoje uloge: mjesto da mu posluži ona njemu, on njoj služi.*

Mi ne možemo ni zamisliti jednog muslimana, koji ima trunak islamskih osjećaja, da bi se ovakim blatom bacio na uzvišenu nauku Islama. Samo najpokvarenije stvorenje može pripisati svojoj vjeri demagoški značaj, a nikako čovjek oplemenjen njenim etičkim i moralnim zasadama.

Vrijednost čovjeka po islamskoj nauci je vrlo velika, jer u Kur'anu-mubinu je Bog zakletvom utvrdio, da je čovjeka zaista u najljepšem obliku stvorio. Ako je pak tomu dodao uzvišene svoje riječi, da je čovjeka strovalio na najniže stepene, to je sigurno odnosio na onakove pokvarene ljude kao što je taj Hotić, koji u svojoj majmunskoj zaslijepljenosti Božijoj vječitoj objavi pripisuje demagoški karakter.

Kad bi pijani Alija — rekoše nam, da je notorna pjanica — znao, šta znače uzvišene Božije riječi: »Le kad halaknalnisane fi ahseni takvim« ne bi nikad izlanuo, da je po islamskoj nauci čovjek svaku vrijednost izgubio.

Tako isto taj uobraženi Alijica nije kao musliman smio reći, da je u Islamu čovjek postao sredstvom, da se vjera uzdrži onakova, kakova je. Kur'an kao Božija objava vječit je i nepromjenljiv; naime po šeriatu-muhamediji ne može niko kur'anskih istina mijenjati ni derogirati. Na primjer kod nas se ne može dozvoliti, da se — recimo — u ramazanskom postu islamskim sljedbenicima daju kojekakove olakšice kao da puše, piju i slično, kao što kod kršćana Vatikan ima pravo na davanje takovih olakšica proti slovu pravog objavljenog Evangjelja. Nama se čini, da se je kršćansko kanonsko pravo svojom ustanovom o autorizaciji pape, da daje kršćanima polakšice u

obavljanju vjerskih dužnosti, dopalo, pa bi hotio taj princip primijeniti i na Islam, kako će legije provoditi svoje pijanske orgije po zagrebačkim pajzlima.

Hotić veli, da su čovjek i vjera zamijenili svoje uloge i kogjoja se srđi, što sada čovjek služi vjeri, mjesto da ona njemu služi.

Po islamskoj nauci čovjek su i vjera jedno drugom neophodno nužni (Lazim ve melzum kabilunden). Čovjek je naime u svom životu potreban vjeri, da ga ona rukovodi, da ga oplemenjuje i moralno odgaja, te da ga upućuje, kako će svoje dužno ropsko poštovanje prama Boga izvršavati; vjeri je pak nuždan čovjek, jer bez njega kao najsavršenijeg Božijeg bića, bila bi bezpredmetna, bez svrhe. Po tom i čovjek služi vjeri, odnosno Bogu, vladajući se po vjerskim uputama, a i vjera služi čovjeku, jer ga oplemenjuje i na pravu stazu svraća.

Mi po gornjem citatu »pametnog« i »intelegentnog« Hotića možemo zaključiti, da ga je otrovala životinjska filozofija ludog Ničea i pokvareno majmuniziranje jednog Darwina i Haeckela o evoluciji i selekciji, te da bi stoga — smatrajući se običnom životinjom, odnosno »nadčovjekom« — hotio oboriti svaki autoritet i vrijednost svake religije.

Taj naš zaključak utvrđuje jedna epizoda iz gimnazističkog života Hotićeva, kad je jednom prilikom — bio je šesti razred sarajevske gimnazije, kako smo čuli — došao u konvikat megju islamsku nedužnu dječicu i rekao: »Bog je umro«.

Eto taj i još u mladim danima tako pokvareni Hotić sada ustaje, da cijeli Ehli-Islam savjetuje, kako će svoju vjeru reformirati, kako će je u »staru formu« dotjerati, i ako ni pojma nema o Islamu, kakav je u svojoj suštini i kako su ga naši veliki mufesiri tumačili. (Nastaviće se.)

Kulturne bilješke.

Izbor Reis-ul-uleme potvrđen — *Njegovo je Veličanstvo — kako su novine javile — potvrdilo izbor našeg obljubljenog i veleučenog alima H. Mehmed Džemaluddin ef. Čauševića za vrhovnog islamskog vjerskog poglavicu u našoj domovini. Od kolike je važnosti ovaj izbor po islamski millet, suvišno je govoriti, jer nema skoro ni jednog muslimana u Herceg-Bosni, kojemu bar po čuvenju nije poznata sprema i agilnost našeg dragog Džemaluddin ef. a koji ne bi bio stalno uvjeren, da je baš jedini Džemaluddin ef. čovjek, koji će htjeti i znati brod islamskog vjerskog života povesti boljoj budućnosti.*

Da potanko svoje čitatelje upoznamo sa novim Reisom, »Biser« će u jednom od narednih brojeva donijeti njegovu sliku i životopis, a možda u kratkim potezima i njegovo djelovanje na dobru islamskog naroda kroz ovo nekoliko godina.

Mi za sada s najvećim ushitom pozdravljamo novog našeg vjerskog predstavnika, našeg dragog Džemala, koji je ujedno i duhovni vogja nas panislamista, pa mu od velikog Allaha želimo svaki uspjeh u njegovu budućem djelovanju na dobru i hajru islamskog milleta.

Živio naš Džemal dugo godina na diku i ponos bosansko hercegovačkim muslimanima.